

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

ze schematami

Marta Derlatka

Wolters Kluwer

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej

ze schematami

Marta Derlatka

Stan prawny 20 marca 2025 r.

Wydawczyni
Małgorzata Stańczak

Redaktor prowadzący
Mariusz Kurzyński

Tytuły umieszczone nad jednostkami redakcyjnymi
i wyróżnione tekstem pogrubionym pochodzą
od wydawnictwa i nie są częścią aktu normatywnego.

© Copyright by Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o., 2025

ISBN 978-83-8390-561-7
7. wydanie

Wolters Kluwer Polska Sp. z o.o.
Dział Praw Autorskich
01-208 Warszawa, ul. Przyokopowa 33
tel. +48 728 313 462
e-mail: PL-ksiazki@wolterskluwer.com

księgarnia internetowa www.profinfo.pl

Spis treści

Wprowadzenie	7
Schemat 1. Źródła prawa	9
Schemat 2. Zasady ustrojowe	10
Schemat 3. Zasady determinujące konstytucyjny status jednostki	12
Schemat 4. Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela	13
Schemat 5. Środki ochrony konstytucyjnych praw i wolności	15
Schemat 6. Przymiotniki wyborcze w wyborach Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.....	17
Schemat 7. Procedura zarządzania wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.....	18
Schemat 8. Wybór Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej.....	19
Schemat 9. Uprawnienia Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej	20
Schemat 10. Konstytucyjne stany nadzwyczajne	22
Schemat 11. Formy sprawowania władzy.....	23
Schemat 12. Trybunały – zakres właściwości	24
Schemat 13. Rada Ministrów – tryb powołania	26
Schemat 14. Naczelne organy państwowe.....	29
Schemat 15. Struktura parlamentu	30
Schemat 16. Zasady prawa wyborczego (przymiotniki wyborcze)	31
Schemat 17. Parlament – funkcje	32
Schemat 18. Ustrój władzy w terenie	33
Schemat 19. Struktura sądów	34
Schemat 20. Proces ustawodawczy.....	wklejka w okładce

Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. (Dz.U. Nr 78, poz. 483 ze zm.)	39
Rozdział I. Rzeczpospolita	43
Rozdział II. Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela	49
Zasady ogólne	49
Wolności i prawa osobiste	51
Wolności i prawa polityczne	57
Wolności i prawa ekonomiczne, socjalne i kulturalne	59
Środki ochrony wolności i praw	63
Obowiązki	64
Rozdział III. Źródła prawa	65
Rozdział IV. Sejm i Senat	68
Wybory i kadencja	69
Posłowie i senatorowie	71
Organizacja i działanie	73
Referendum	78
Rozdział V. Prezydent Rzeczypospolitej Polskiej	78
Rozdział VI. Rada Ministrów i administracja rządowa	86
Rozdział VII. Samorząd terytorialny	92
Rozdział VIII. Sądy i trybunały	94
Sądy	95
Trybunał Konstytucyjny	98
Trybunał Stanu	102
Rozdział IX. Organy kontroli państwowej i ochrony prawa	103
Najwyższa Izba Kontroli	103
Rzecznik Praw Obywatelskich	105
Krajowa Rada Radiofonii i Telewizji	106
Rozdział X. Finanse publiczne	107
Rozdział XI. Stany nadzwyczajne	111
Rozdział XII. Zmiana Konstytucji	114
Rozdział XIII. Przepisy przejściowe i końcowe	115
Skorowidz	119

Wprowadzenie

Prezentowane tabele i schematy obejmują wybrane zasady, instytucje i procedury konstytucyjne. Mają one charakter ogólny, nie zawierają kompleksowego zestawienia materii konstytucyjnej, a ich zadaniem jest przybliżenie i ułatwienie zrozumienia problematyki konstytucyjnej. Publikacja jest skierowana zarówno do studentów wydziałów prawa i administracji, jak też innych Czytelników zainteresowanych omawianą tematyką.

Tekst Konstytucji RP, mimo zakusów na jego zmianę, pozostaje od lat w dotychczasowym brzmieniu, ale wprowadzono daleko idące zmiany w wielu ustawach kluczowych dla demokratycznego ustroju państwa. W pierwszej kolejności dokonano istotnych zmian w ustawie o Trybunale Konstytucyjnym, które w połączeniu ze zmianami personalnymi w pierwszej fazie doprowadziły do blokady orzeczniczej Trybunału, stając się początkiem kryzysu konstytucyjnego. Zmiany wprowadzono również w Kodeksie wyborczym, ustawie o radiofonii i telewizji, ustawie – Prawo o prokuraturze, ustawie – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawie o Sądzie Najwyższym, ustawie o Krajowej Radzie Sądownictwa. Zmiany ustawy – Prawo o ustroju sądów powszechnych, ustawy o Sądzie Najwyższym wprowadziły szereg rozwiązań ograniczających niezależność sądownictwa, które stały się źródłem wątpliwości i dyskusji zarówno na poziomie krajowym, jak i europejskim, a następnie po ingerencji TSUE źródłem poważnych sankcji finansowych wobec Rzeczypospolitej Polskiej.

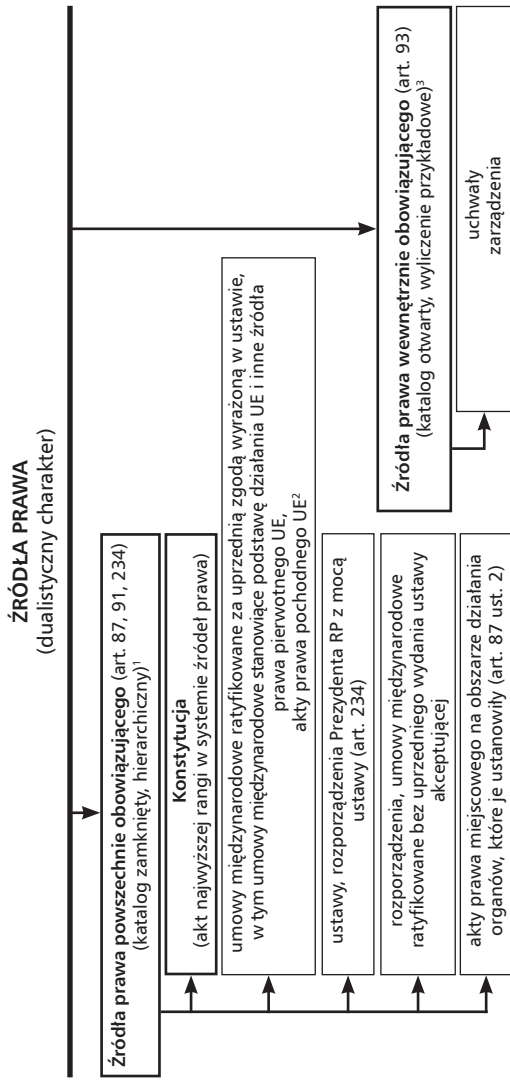
Wyczerpujące omówienie zagadnień konstytucyjnych jest przedmiotem wielu podręczników z różnych ośrodków akademickich, wymieniając tylko najnowsze zob. L. Garlicki, *Polskie prawo konstytucyjne. Zarys wykładu*, Warszawa 2024; *Polskie prawo konstytucyjne w obliczu wyzwań współczesności*, red. Z. Witkowski, D. Lis-Staranowicz, M. Serowaniec, Toruń 2021; R. Balicki, M. Bernaczyk, O. Hałub-Kowalczyk, M. Jabłoński, S. Jarosz-Żukowska, M. Kłopocka-Jasińska, A. Ławniczak, M. Masternak-Kubiak, A. Śledzińska-Simon, J. Węgrzyn, K. Wygoda,

Konstytucja i prawo konstytucyjne. Zarys wykładu, Warszawa 2021; M. Granat, *Prawo konstytucyjne. Pytania i odpowiedzi*, Warszawa 2022; M. Zubik, *Prawo konstytucyjne współczesnej Polski*, Warszawa 2023.

Niezwykle cennym i bogatym źródłem informacji są Komentarze do Konstytucji RP. Z wydanych od 2016 r. warto wskazać na: *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej z dnia 2 kwietnia 1997 r. Komentarz*, red. L. Garlicki, t. I–V, Warszawa 1999, 2001, 2003, 2005 i 2007 i jego drugie wydanie – red. L. Garlicki, M. Zubik, t. I i II, Warszawa 2016; *Konstytucja RP, t. I, Komentarz do art. 1–86*; t. II. *Komentarz do art. 87–243*, red. M. Safjan, L. Bosek, Warszawa 2016; *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Komentarz*, red. P. Tuleja, Warszawa 2023 oraz Komentarz do wybranych artykułów Konstytucji RP pod redakcją M. Chmaja.

Aktualny tekst Konstytucji RP jest publikowany w różnych zbiorach, niejednokrotnie poprzedzonych wprowadzeniem – np. L. Garlicki, *Konstytucja RP i inne teksty prawne. Wprowadzenie*, Warszawa 2012; *Prawo konstytucyjne. Wybór aktów prawnych*, red. M. Granat, M. Zubik, Warszawa 2009; M. Derlatka, *Konstytucja Rzeczypospolitej Polskiej. Wprowadzenie*, Warszawa 2017; *Prawo konstytucyjne. Kompendium*, red. R. Piotrowski, Warszawa 2018. Warta uwagi jest również pozycja pod redakcją M. Grzybowskiego i A. Szmyta, *Nauka prawa konstytucyjnego w Polsce. W pięćdziesięciolecie Ogólnopolskich Zjazdów Katedr i Zakładów Prawa Konstytucyjnego*, Gdańsk 2008. Istotną, zwłaszcza wobec zawirowań wokół Trybunału Konstytucyjnego jest publikacja *Na straży Państwa Prawa. Trzydzieści lat orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego*, red. L. Garlicki, M. Derlatka, M. Wiącek, Warszawa 2016. Wiele artykułów z zakresu prawa konstytucyjnego jest publikowanych w czasopismach naukowych, w szczególności takich jak: „Przegląd Konstytucyjny”, „Przegląd Prawa Konstytucyjnego”, „Przegląd Sądowy”, „Przegląd Legislacyjny”, „Państwo i Prawo”, „Przegląd Prawa Europejskiego”, „Gdańskie Studia Prawnicze”, „Toruńskie studia polsko-włoskie”, „Comparative Law Review” czy „Palestra”.

Schemat 1

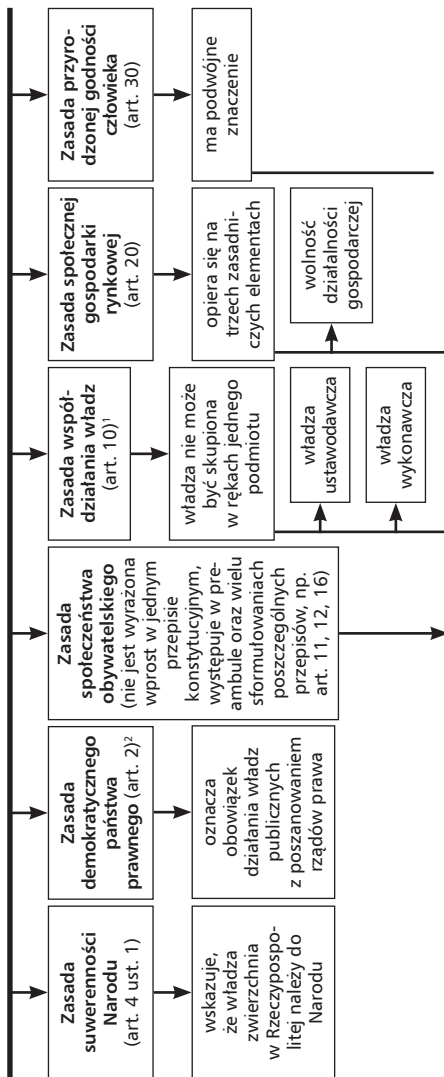

¹ Akty prawne niższego rzędu muszą być zgodne z aktami wyższego rzędu, a kontrola hierarchicznej zgodności norm należy do Trybunału Konstytucyjnego. W kompetencji TK nie leży natomiast badanie poziomej kolizji między ustawami. Zob. wyrok TK z 28 czerwca 2016 r., SK 31/14, OTK-A 2016, poz. 51; wyrok z 23 listopada 2016 r., K 6/14, OTK-A 2016, poz. 98.
² Prawo pierwotne i wtórne UE ma w systemie źródeł prawa charakter ponadustawowy (art. 91), pozostając wobec siebie jednocześnie w układzie hierarchicznym.

³ Akty prawa wewnętrznie obowiązującego muszą być zgodne z prawem powszechnie obowiązującym (art. 93 ust. 3), dlatego też ich ujęcie w powyższym schemacie na poziomie aktów podstawowych nie jest przypadkowe.

ZASADY USTROJOWE

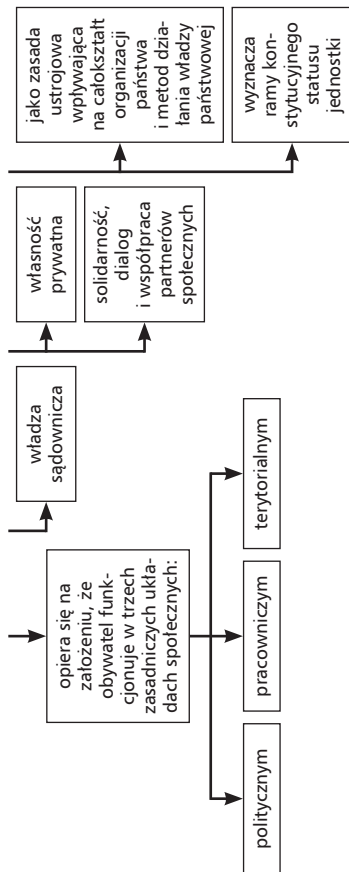
(określają ustroj konstytucyjny w państwie)

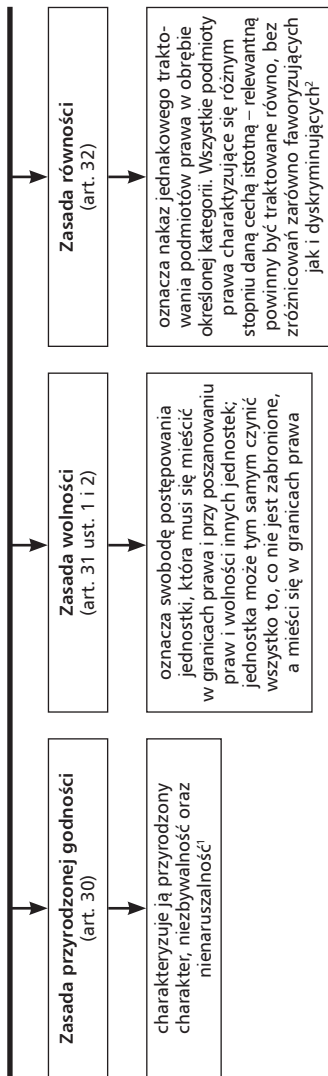
¹ Jest to jedna z kluczowych zasad dla ukształtowania i funkcjonowania systemu konstytucyjnych organów państwa, której celem podstawowym jest zapobieganie skupieniu władzy w państwie w rękach jednego podmiotu. Zob. szerzej L. Garlicki, *Przegląd orzecznictwa Trybunału Konstytucyjnego za 2016 r.*, *Przegląd Sądowy* 2017, nr 7–8, s.187 i n.; zob. też wyrok TK z 11 sierpnia 2016 r., K 39/16, OTK-A 2016, poz. 71, gdzie podkreślono zasadę niezależności sądownictwa.

² Zob. zwłaszcza wyrok z 28 czerwca 2016 r., SK 31/14, OTK-A 2016, poz. 51, w którym TK wskazał, że klauzula demokratycznego państwa prawnego mieści w sobie zakaz nadmiernej ingerencji, będący uzupełnieniem zasady proporcjonalności.

cd. Schemat 2. Zasady ustrojowe

ZASADY DETERMINUJĄCE KONSTYTUCYJNY STATUS JEDNOSTKI

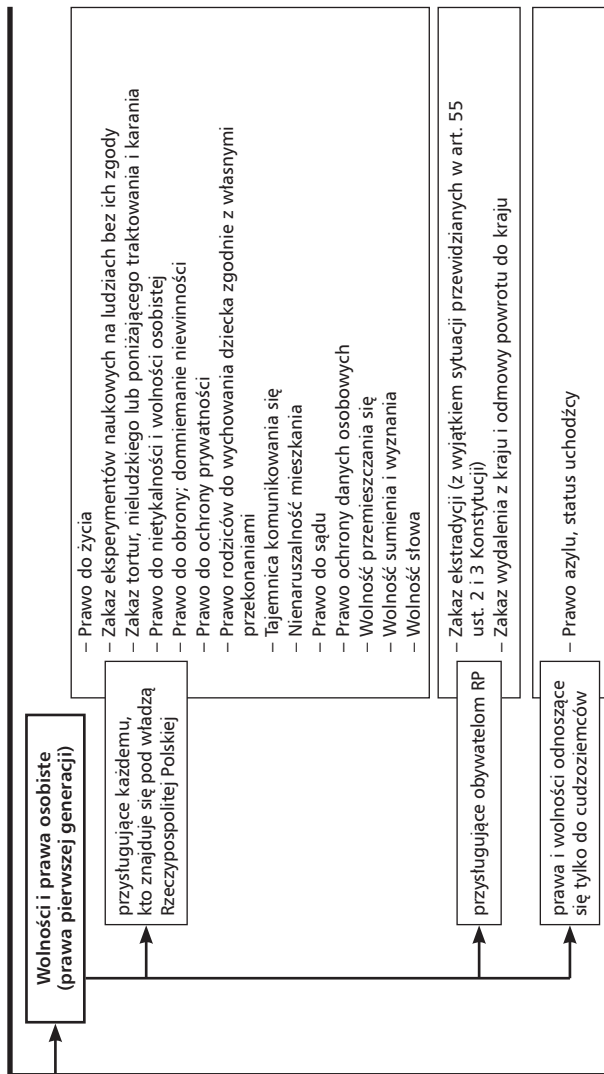

¹ Zob. zwłaszcza wyrok TK z 30 września 2008 r., K 44/07, OTK ZU 2008, nr 7/A, poz. 126, gdzie TK zawarł jedną z szerszych wypowiedzi w przedmiocie zasady godności; zob. też wyrok z 25 lutego 2014 r., SK 65/12, OTK ZU 2014, nr 2/A, poz. 13. W 2014 r. TK znacznie częściej niż w latach ubiegłych wypowiadał się w przedmiocie zasady przyrodzonej godności. Zob. też wyroki TK: z 24 kwietnia 2014 r., SK 56/12, OTK ZU 2014, nr 4/A, poz. 42; z 30 lipca 2014 r., K 23/11, OTK ZU 2014, nr 7/A, poz. 80; z 4 listopada 2014 r., SK 55/13, OTK ZU 2014, nr 10/A, poz. 111; z 19 lutego 2014 r., SK 52/13, OTK ZU 2014, nr 2/A, poz. 24 oraz postanowienie TK z 22 lipca 2015 r., SK 20/14, OTK ZU 2015, nr 7/A, poz. 115. Zob. też wyrok z 28 czerwca 2016 r., K 31/15, OTK-A 2016, poz. 59.

² Zasada ta znajduje bogate rozwinięcie w orzecznictwie TK – Zob. np. wyrok TK z 10 stycznia 2005 r., K 31/03, OTK ZU 2005, nr 1/A, poz. 1 oraz powołane tam wyroki; wyrok z 6 kwietnia 2016 r., P 2/14, OTK-A 2016, poz. 8.

Schemat 4

WOLNOŚCI, PRAWA I OBOWIĄZKI CZŁOWIEKA I OBYWATELA

cd. Schemat 4. Wolności, prawa i obowiązki człowieka i obywatela

